

POSUDOK

na habilitačnú prácu **PhDr. Vladimíra Marka, PhD**

Štyri antické argumenty o budúcich náhodnostiach

Autor predložil svoju habilitačnú prácu v podobe publikovanej monografie pomerne veľkého rozsahu. Obsahuje štyri kapitoly (zaopatrené predslovom a úvodom) a dva appendixy, ktoré dovysvetľujú niektoré problémy rozvinuté vo viacerých kapitolách. Tematicky sa práca nachádza v oblasti dejín logiky a filozofie a zachytáva rôzne historické, logické, metafyzické a epistemologické aspekty uvažovania o modalitách súvisiacich s budúcimi udalosťami (a to nielen v antickej filozofii), pričom sa dotýka celého spektra problémov, nevynímajúc problém temporality, kauzality, determinizmu, fatalizmu, argumentácie, jazyka a pod.

Téma práce kladie mimoriadne vysoké nároky na bádateľa. Pre podrobnú explikáciu problémov, nad ktorými uvažovali antickí logici, je potrebné nielen dobre sa zorientovať v príslušnom období dejín filozofie, ale byť tiež nadštandardne oboznámený s klasickými jazykmi, spoľahlivo sa pohybovať na teritóriu súčasnej logiky a vedieť sa konfrontovať s rôznymi, často až protichodnými interpretáciami postupne uvádzaných problémov. Vzhľadom k tomu, že mnohé argumenty sú v historickej spisbe len naznačené a nedopovedané a textové zdroje nie sú vždy úplné či spoľahlivé, nie je vôbec jednoduché pristúpiť k takej zložitej úlohe, akou je rekonštruovať časovo vzdialené argumenty s využitím moderných logických nástrojov. Je potrebné povedať, že habilitant sa s touto neľahkou výzvou vysporiadal na vysokej úrovni.

Úvod práce je zaujímavým zamyslením nad metodologickými možnosťami skúmania antických logických teórií. Autor už od začiatku netají didaktický rozmer práce a obhajuje ambíciu a potrebu bližšie skúmať problémy antickej logiky, a to už z úrovne vysokoškolského študenta. Antické logické a filozofické argumenty sa v určitom metodologickom zmysle

nelíšia od iných špecificky vymedzených tém z oblasti dejín filozofie – vo všetkých prípadoch môžeme hovoriť o napätí medzi ich historickou a racionálnou rekonštrukciou. Habilitant v súvislosti s tzv. priamou rekonštrukciou uvádza výhody a nevýhody interpretačného prístupu, ktorý síce stavia na dôslednom uplatnení modernej logiky, ale nie je senzitívny na kontext skúmaných argumentov, často formulovaných v podobe fragmentov, na prvý pohľad takmer nezrozumiteľných. Autor práce veľmi správne upozorňuje na časové a logické väzby medzi jednotlivými historickými prameňmi, ktoré je potrebné citlivo brať do úvahy.

Odkrývanie viacerých časových, logických, motivačných a iných vrstiev, ktoré sprevádzajú formuláciu antických argumentov, je náročným cieľom, ktorý sa autor v nasledovných kapitolách úspešne snaží naplniť. Nezatraca a ani nekriticky nevyzdvihuje žiadnu zo známych podôb rekonštrukcie prvkov antickej logiky a filozofie. Predsa len však na konci úvodu mohol výraznejšie naznačiť, ktoré z ponúkaných nástrojov sa chystá v ďalšom texte využívať a čo tvorí spoločný základ všetkých štyroch analyzovaných argumentov. Okrem toho, pokiaľ akceptujeme stanovisko, podľa ktorého je každé skúmanie historických zdrojov zásadne ovplyvnené vstupnou teóriou, narážame na problém skepticizmu, t. j. nemožnosti poskytnúť nezávislé kritérium, podľa ktorého by bolo možné označiť výsledok skúmania za adekvátny. Autor si toto úskalie určite uvedomuje, o čom svedčia viaceré čiastkové závery, ktoré čitateľovi nepodsúvajú definitívne riešenie, skôr ukazujú, ktorý smer skúmania a interpretácie antických argumentov je produktívnejší. Ťažko zodpovedateľnou otázkou však je, aký stupeň istoty je v týchto záležitostiach dosiahnuteľný.

Najrozsiahlejšia prvá kapitola pojednáva o známom Aristotelovom argumente námornej bitky, resp. o budúcich náhodných udalostiach. Treba uznať, že autor ide do veľkej hĺbky a šírky a komplexne posudzuje pokusy o interpretáciu príslušných pasáží Aristotelovej práce *De interpretatione*. Presvedčivo je v práci okrem iného zdôvodnené, prečo je Łukasiewiczova a Rescherova interpretácia nedostatočná. Následné predstavenie celej plejády antických autorov, ktorí sa sporili ohľadne problému definitívnych a indefinitívnych právd, vykresľuje plastický obraz vývoja antickej logiky a filozofie, so špeciálnym ohľadom na vzťah medzi

pravdivosťou a nevyhnutnosťou, na problém determinizmu a pod. Napokon sa dostáva k slovu samotný Aristoteles a habilitant po solídnom rozbere Aristotelových textov ako aj odhalení celkového kontextu ponúka plauzibilné zhrnutie Aristotelovho stanoviska v otázke budúcich náhodných udalostí, založeného na ontologickom rozlíšení minulosti a súčasnosti na jednej strane a budúcnosti na strane druhej.

V podobnom duchu autor práce pokračuje v druhej kapitole pri rozbere genézy a povahy argumentu s názvom *Lenivý*. Ide o vydarenú analýzu dobového diskurzu týkajúceho predovšetkým rôznych verzií antického fatalizmu, s prihliadnutím na súčasné interpretácie. Peripetie a filozofické dôsledky argumentu *Lenivý* sú vystihnuté veľmi dobre. V druhej kapitole pribúda ďalší moment autorovej rekonštrukčnej práce – pomocou aparátu modálnej výrokovej logiky zaznamenáva niektoré tézy, princípy a spôsoby zdôvodňovania skúmaného argumentu. To ho nakoniec viedlo k záveru, že argument *Lenivý* nie je vo svojej historickej podobe logicky presvedčivý.

Tretia kapitola podrobne mapuje problematický argument *Kosec*. V oveľa väčšej miere v porovnaní s ostatnými kapitolami v nej autor analyzuje samotnú základnú formuláciu argumentu a to až na úrovni jednotlivých vetných častí, resp. slov. Ukazujú sa pri tom zaujímavé logicko-sémantické súvislosti. Nejde však len o rozbor výrokov ako takých, ale o rekonštrukciu dôkazu, resp. argumentu ako celku, v zmysle určitej podoby modálneho úsudku. Habilitant ponúka viacero formalizovaných verzií stoického zdôvodňovania (vychádza najmä zo Seedovej rekonštrukcie). Na rozdiel od druhej kapitoly autor logické nástroje viac využíva na zachytenie celého postupu dokazovania. Jedným z dobre zdôvodnených výsledkov skúmania je, že bez patričnej úpravy premís nie je možné argument rekonštruovať ako logicky platný. Otázne by azda mohlo byť, nakoľko sú tieto úpravy v súlade s prvotnou intuíciou a logicko-filozofickým pozadím sprevádzajúcim pôvodnú formuláciu argumentu.

Záverečná štvrtá kapitola si všíma Diodorov argument *Vládca*, ale ešte vo väčšej miere Kallimachov epigram o Diodorovi. V záujme vysvetlenia tohto epigramu habilitant nielen

ponúka historický exkurz, zahŕňajúci okrem iného aj objasnenie mytologickej a literárnej stránky uvažovania starovekých Grékov, ale odhaľuje tiež rôzne aspekty Diodorovho učenia, nevynímajúc jeho chápanie implikácie, príčinnosti a časovosti. Na základe dôsledného skúmania historických prameňov a výbornej znalosti súčasných interpretácií autor formuluje záver, podľa ktorého nemáme k dispozícii uspokojivé riešenie Diodorovho argumentu ani z logického a ani z historického hľadiska. Napriek tomuto tvrdeniu autor veľmi podrobne a nanajvýš kompetentne uvádza a hodnotí viaceré moderné rekonštrukcie argumentu *Vládca*, autormi ktorých boli Prior, Hintikka, Rescher, Sutula, Michael, Denyer a napokon McKirahan. To, akým spôsobom habilitant popisuje a porovnáva jednotlivé teórie a v akej veľkej miere dokáže aplikovať logický aparát na danú, historicky ukotvenú tematiku, svedčí o jeho vynikajúcej erudícii.

Doplňky ku kapitolám monografie v podobe dvoch apendixov síce neponúkajú ďalšie možné riešenia otvorených problémov, ale čitateľovi jednoznačne potvrdzujú tézu o rozvinutosti myslenia antických filozofov a logikov. To platí pre spor analogistov a anomalistov ako aj pre určenie povahy propozícií.

Kniha neobsahuje záver alebo doslov, v ktorom by bolo sformulované stanovisko k celku skúmanej problematiky. Nazdávam sa, že určitý záverečný „syntetizujúci“ pohľad by nebol na škodu veci. V každom prípade, výsledky a zhrnutia prítomné v jednotlivých kapitolách poukazujú na pomerne sofistikovaný a opatrný pohľad autora, ktorý sa vyhýba unáhleným a nezdôvodneným záverom.

Vzhľadom na autorove poznámky v úvode práce je zaujímavé sledovať, do akej miery využíva rôzne nástroje historickej a logickej rekonštrukcie. Aj pokiaľ ide o aplikáciu technických prostriedkov, ktoré ponúka súčasná logika, nie vo všetkých kapitolách sú uplatnené v rovnakej miere. Na niektorých miestach sa viac pracuje s textovou kritikou, na iných s opisom genézy a na ďalších zasa s formami modálnej logiky. V tomto zmysle nie je text monografie celkom metodologický homogénny. Je to azda spôsobené povahou

jednotlivých skúmaných tém a argumentov, ktoré ovplyvnili výber konkrétnych prostriedkov rekonštrukcie. Habilitant by prípadne mohol tento problém bližšie okomentovať.

Na základe celkového hodnotenia predloženej habilitačnej práce a po úspešnej obhajobe **odporúčam** (s ohľadom na ostatné scientometrické ukazovatele) **udelit' PhDr. Vladimírovi Markovi, PhD vedecko-pedagogickú hodnosť docent v odbore filozofia**. Je potrebné konštatovať, že predložená habilitačná práca plne vyhovuje odborným požiadavkám štandardne kladeným na úroveň habilitačných prác v danom odbore.

V Prešove 5. 3. 2020

prof. PhDr. Eugen Andreanský, PhD.

Katedra filozofie a dejín filozofie FF UPJŠ v Košiciach